

ارزش‌یابی محتوای آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی کشور: دیدگاه متخصصان ازدواج و مدرسان

بگاه گودرزی^۱، شهرام وزیری^{۲*}، سعید اکبری زردخانه^۳

۱- دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی سلامت، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. ۲- دانشیار، گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران. ۳- استادیار سنجش‌واندازه‌گیری، گروه روانشناسی کاربردی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول: گروه روانشناسی بالینی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران. تلفن: ۰۹۱۲۱۴۵۹۳۰۳، پست الکترونیک: shahram.vaziri@gmail.com

دریافت: ۹۸/۵/۲۰ پذیرش: ۹۸/۹/۱۶

چکیده

مقدمه: انتخاب محتوا در عین حال که یکی از مشکلات مهم تدوین برنامه آموزشی است، یک راه‌حل برای رفع مشکلات و چالش‌های برنامه آموزشی محسوب می‌شود. هدف از پژوهش حاضر، ارزش‌یابی محتوای برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی به منظور بازبینی و به‌روزرسانی آن است.

روش کار: مطالعه‌ی کاربردی، توصیف-پیمایشی و آمیخته‌ی حاضر، روی تعداد ۲۵ متخصص ازدواج و ۲۲ مدرس کشوری برنامه انجام گرفت. شرکت‌کنندگان به روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدف‌مند انتخاب شدند. ابزار پژوهش، مقیاس محقق‌ساخته مبتنی بر اصول انتخاب محتوا با ۳۱ آیتم و طیف نمره‌گذاری چهاردرجه‌ای و چهار پرسش‌باز پاسخ بود. شاخص روایی محتوا برای تک‌تک و مجموع آیتم‌ها، بالای ۰/۷۹ بود.

یافته‌ها: براساس نمرات معیار اصلاح، اصول اعتبار و علاقه، سودمندی، قابلیت یادگیری و امکان‌پذیری و اهمیت و در نهایت ساختار دانش به ترتیب دارای اولویت ۲، ۳، ۴ و ۵ برای اصلاحات محتوا بودند. همچنین، ضریب توافق گروه متخصصان و مدرسان در مورد مطلوبیت برنامه ۰/۶۸ بود. در بخش کیفی، در پی کدگذاری انتخابی پرسش‌های بازپاسخ، تعداد ۹، ۱۱، ۱۰ و ۸ کد به ترتیب برای پرسش‌های بازپاسخ مربوط به حذف مطالب، حفظ مطالب، اضافه‌کردن مطلب و پیش‌نهاد منبع علمی بود.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد برای ارتقا و بهبود کیفیت محتوا بهتر است اصلاحات با تمرکز بر روزآمدی و اعتبار علمی مطالب، تناسب محتوا با شرایط و ویژگی‌های گروه هدف برنامه، تناسب با فضای حاکم بر جامعه و نیز روش تدریس مطالب صورت گیرد. همچنین، با توجه به نمره ضریب توافق می‌توان گفت محتوای موجود از نظر اهمیت در بالاترین سطح و از نظر علاقه در پایین‌ترین سطح از مطلوبیت ارزش‌یابی شد.

کلواژگان: ارزش‌یابی محتوا، آموزش پیش از ازدواج، اصول انتخاب محتوا

مقدمه

ده‌ها نوع برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج در دنیا وجود دارد که عموماً روانی-آموزشی و مهارتی بوده [۵] و از نظر رویکرد آرایه‌ی خدمات، محتوا، گروه هدف و حتی ارزش علمی، متفاوت هستند [۳]. با وجود این که داشتن پشتوانه‌ی علمی در مورد ارزش‌یابی و اثربخشی برنامه‌های آموزشی، ملاک عمده‌ای برای تایید آن‌ها شناخته‌شده، اما فقدان و نقص تحقیقات تجربی و ارزش‌یابی آموزش‌های پیش از ازدواج، همواره از نگرانی‌های عمده این برنامه‌ها در سراسر جهان بوده است [۶].

در ایران سازمان بهزیستی، برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج را در سال ۱۳۸۱ به‌عنوان یک برنامه پیش‌گیرانه و

در سال‌های اخیر در ایران، تلاش‌ها برای غنی‌سازی و تقویت ازدواج بر برنامه‌های پیش از ازدواج متمرکز شده است [۱]. برنامه‌های پیش‌گیری و آماده‌سازی پیش از ازدواج به دو روش مشاوره پیش از ازدواج^۱ و آموزش پیش از ازدواج^۲ اجرا می‌شوند [۲]. آموزش پیش از ازدواج به معنای فرایند غنی‌سازی رابطه‌های پیش از ازدواج است [۳] که منجر به خشنودی بیشتر و ثبات در ازدواج شده و می‌تواند از نارضایتی و شکست در ازدواج و تمایل به طلاق احتمالی پیش‌گیری کند [۴].

^۱ premarital counseling

^۲ premarital education

دیگر، هم‌چون مطالعه‌ی مهرالحسنی^۵ و هم‌کاران (۲۰۱۷) و پرهیزگار^۶ و هم‌کاران (۲۰۱۷) حکایت از نامناسب بودن کیفیت محتوای آموزش پیش از ازدواج و ضرورت بازبینی و به‌روزرسانی برنامه‌ها با توجه به ارتباطات و نیازهای گروه‌های هدف دارد [۲۱-۲۰]. از این‌رو در پژوهش حاضر، محتوای آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی بر اساس اصول انتخاب محتوا، از منظر مدرسان برنامه به‌عنوان ارزش‌یابان درونی و متخصصان ازدواج به‌عنوان ارزش‌یابان بیرونی مورد ارزش‌یابی قرار گرفت.

روش کار

مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی^۷، از حیث شیوه‌ی گردآوری داده‌ها، توصیفی^۸ - پیمایشی^۹ و از منظر ماهیت داده‌ها، آمیخته^{۱۰} - گنجانده‌شده^{۱۱} است. جامعه آماری شامل دو گروه متخصصان ازدواج و مدرسان کشوری برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی بود. نمونه‌گیری در هر دو گروه به روش غیراحتمالی هدفمند^{۱۲} صورت گرفت. تعداد نمونه جامعه اول ۲۵ نفر متخصص در زمینه‌ی ازدواج بود که به لحاظ تولیدات علمی، پژوهشی، تالیفی و خدمات مشاوره و روان‌درمانی در زمینه‌ی ازدواج و خانواده در کشور شناخته‌شده بودند. نمونه‌ی اتخاذشده از جامعه دوم، تعداد ۲۲ نفر مدرس منتخب کشوری برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج بود که مورد تایید معاون دفتر مشاوره و امور روان‌شناختی سازمان بهزیستی بودند. ابزار پژوهش یک مقیاس محقق‌ساخته با تعداد ۳۱ گویه و طیف نمره‌گذاری چهاردرجه‌ای ۱ (بسیار ضعیف)، ۲ (ضعیف)، ۳ (خوب) و ۴ (خیلی خوب) و تعداد ۴ پرسش بازپاسخ بود. مقیاس بر اساس اصول هفتگانه انتخاب محتوا یعنی اصل اهمیت، اعتبار، علاقه، قابلیت یادگیری، سودمندی، امکان‌پذیری و توجه به ساختار دانش طراحی شد. پرسش‌های بازپاسخ نیز با هدف تکمیل یافته‌های کمی طراحی شد. در واقع در پژوهش حاضر، داده‌های کیفی نقش حمایتی یا ثانویه را برای داده‌های کمی ایفا کردند. پرسش‌های بازپاسخ عبارت بودند از: «به نظر شما کدام‌یک از بخش‌های کتاب بهتر است حذف شود؟ (پرسش ۳۲)»، «به نظر شما کدام‌یک از بخش‌های کتاب بهتر است حذف شود؟» (پرسش ۳۳)، «به نظر شما چه مباحث، موضوعات و نظریه‌هایی بهتر است به کتاب اضافه شود؟» (پرسش ۳۴) و «چه منابعی را جهت به‌روزرسانی کتاب پیش‌نهاد می‌کنید؟» (پرسش ۳۵).

ارتقای، باهدف افزایش توانمندی افراد در انتخاب همسر و تشکیل خانواده‌ی موفق تدوین کرد [۷]. برای طراحی، اجرا و نظارت بر چنین برنامه‌ای با این سطح از جامعیت و فراگیری، انرژی، زمان و هزینه‌ی بسیاری اختصاص داده‌شده است [۸]. محتوای آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی تا حدودی مبتنی بر برنامه‌ی آماده‌سازی/ غنی‌سازی اولسون بوده [۹] و از سال ۱۳۸۱ تاکنون بدون ویرایش و به‌روزرسانی به گروه هدف ارائه‌شده است؛ این در حالی است که محتوای برنامه اولسون در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۷۷ تا ۲۰۰۹ بر اساس نتایج مطالعات مداوم روایی‌یابی^۳ و به‌منظور ارتقای سطح علمی و اثربخشی برنامه، شش مرتبه مورد بازبینی و ویرایش قرار گرفته [۱۰]، در سال ۲۰۱۴ محتوای جدیدی به آن اضافه‌شده و در سال ۲۰۱۷ نسخه بازبینی‌شده نهایی برنامه آماده‌سازی/ غنی‌سازی انتشار یافته است [۱۱].

با این که طراحی سیستم نظام‌مند ارزش‌یابی به‌عنوان یک فرایند اساسی و ضروری برای شناسایی، توسعه و سازمان‌دهی نتایج و تاثیرات یک برنامه آموزشی شناخته‌شده [۱۲]، اما طبق بررسی پیشینه‌ی پژوهش و نیز گزارش دفتر مدیریت عمل‌کرد سازمان بهزیستی کشور [۱۳]، با گذشت ۱۵ سال از اجرای این آموزش، تاکنون هیچ‌گونه اقدام علمی-پژوهشی به‌منظور ارزش‌یابی و به‌روزرسانی محتوای برنامه صورت نگرفته و این امر از دیدگاه مدیران و تصمیم‌گیرندگان سازمانی برنامه، یکی از چالش‌ها و دغدغه‌هایی است که با توجه به تغییر سریع و بدون وقفه در تمام ابعاد زندگی انسان و رشد انفجاری نیازهای یادگیری در عصر حاضر [۱۴]، می‌تواند نقطه‌ضعف مهمی برای برنامه محسوب شده و اثربخشی آن را تحت تاثیر قرار دهد.

محتوای آموزش‌هایی از این دست، همواره باید مورد تجزیه و تحلیل، نقد و بررسی و دگرگونی قرار گرفته و در نهایت مطابق با اصول و معیارهای علمی و اهداف تعیین‌شده، تالیف شوند؛ زیرا نخستین گام برای تحقق اهداف آموزشی، انتخاب محتوای مناسب و مطلوب است [۱۵].

در رابطه با آموزش پیش از ازدواج، فاوست^۴ و هم‌کاران (۲۰۱۰) بیان کردند که به علت ایجاد تغییر در ارتباطات افراد و اشکال ازدواج، ارزش‌یابی محتوا و روش ارائه آموزش‌های پیش از ازدواج امری ضروری است [۱۶]. بستانی خالصی و سیم‌پر (۲۰۱۷) یکی از مهم‌ترین چالش‌های آموزش پیش از ازدواج در ایران را ضعف ارزش‌یابی ذکر کردند [۳]. نتایج برخی پژوهش‌ها در ایران حاکی از مشکل عدم تطابق نیازهای آموزشی زوجین با محتوای موجود آموزش‌های پیش از ازدواج است [۱۷-۱۹] و نیز یافته‌های مطالعاتی

^۳ Validation

^۴ Fawcett

^۵ Mehrolhassani

^۶ Parhizgar

^۷ Applied research

^۸ Descriptive

^۹ Survey

^{۱۰} Mixed method

^{۱۱} Embedded

^{۱۲} Purposive

۴- پیگیری و جمع‌آوری اطلاعات، ۵- ورود داده‌های بخش کمی در نسخه بیست‌ودوم نرم‌افزار بسته‌ی آماری علوم اجتماعی^{۱۹} و تحلیل داده‌ها، ۶- تعیین نمره‌ی معیار اصلاح^{۲۰}، این نمره براساس تفاوت نمرات گروه نمونه با نمره مطلوب ایجاد می‌شود. با استفاده از این نمره می‌توان اولویت‌بندی اصلاحات در محتوا را برای هر اصل در مقایسه با اصول دیگر مشخص نمود. برای به‌دست آوردن نمره‌ی معیار اصلاح، ابتدا میانگین نمره‌ی ارزشیابی مدرسان و متخصصان برای هر یک از اصول انتخاب محتوا محاسبه گردید. در گام بعد، اختلاف نمرات مدرسان و متخصصان با نمره‌ی طراحی برنامه (نمره مطلوب) محاسبه و حاصل، نمره‌ی اصلاح نامیده شد. سپس نسبت نمره‌ی اصلاح هر یک از اصول بر انحراف استاندارد نمرات اصلاح محاسبه شد تا به نمره معیار (استاندارد) اصلاح تبدیل شوند (جدول ۲). به عبارت دیگر، نمره‌ی معیار اصلاح، میزان انحراف نمره‌ی هر اصل در مقیاس انحراف استاندارد اصول انتخاب محتوا است. برای ایجاد شیوه‌ی تفسیر، دامنه‌ی نمرات معیار اصلاح به شش طبقه با فواصل مساوی تبدیل شد. نمره‌ی اصلاح بالاتر، نشانگر اصولی با اولویت بیش‌تر اصلاح است و برعکس (جدول ۱).

جدول ۱. تفسیر نتایج نمره‌ی اصلاح

اولویت	محدوده‌ی نمرات	تفسیر
یکم	۴/۴۴ به بالا	حتمی
دوم	۳/۵۷ تا ۴/۴۳	ضروری
سوم	۲/۷ تا ۳/۵۶	بسیار لازم
چهارم	۱/۷۴ تا ۲/۶	لازم
پنجم	۰/۸۷ تا ۱/۷۳	انجام شود بهتر است
ششم	۰/۸۶ به پایین	انجام نشود مشکلی پیش نمی‌آید

داده‌های حاصل از پرسش‌های بازپاسخ بر اساس روش استراس و کربین^{۲۱} که مبتنی بر نظریه داده بنیاد^{۲۲} است، تحلیل گردید. این شیوه شامل سه مرحله کدگذاری باز^{۲۳}، محوری^{۲۴} و انتخابی^{۲۵} است [۲۳].

یافته‌ها

از آنجایی که بخشی از یافته‌های پژوهش کمی و بخشی دیگر کیفی هستند، ابتدا به آرایه یافته‌های کمی و سپس کیفی می‌پردازیم.

بخش کمی:

جدول ۲ ویژگی‌های توصیفی نمرات گروه نمونه و نمره مطلوب و ایده‌آل را نشان می‌دهد.

این ابزار براساس الگوی نظری مشخص ملکی [۱۵] و توسط متخصصان حوزه‌های آموزش خانواده، پیش از ازدواج و سنجش اندازه‌گیری، دارای شواهد لازم برای روایی سازه بود. در ضمن، برای بررسی شواهد روایی محتوا و روایی صوری، طی جلساتی با مدیران و کارشناسان ستادی و طراح برنامه آموزش پیش از ازدواج که متشکل از روان‌پزشک، روان‌شناس بالینی و روان‌شناس تربیتی بودند، تک‌تک آیتم‌ها دو دور^{۱۳} مورد بررسی قرار گرفت و موارد دارای ابهام، اصلاح و پرسش‌های ضروری که از نظر پژوهشگر دورمانده بود، اضافه گردید و در نهایت نسخه نهایی از حیث روایی محتوا و روایی صوری به تایید رسید. پس از آن، جهت تعیین شاخص روایی محتوا^{۱۴}، نسخه نهایی شده در اختیار ده نفر از متخصصان مدیریت آموزشی قرار گرفت تا هریک از آیتم‌های پرسش‌نامه از نظر دو ملاک قابل فهم^{۱۵} و مرتبط بودن^{۱۶} در طیف چهاردرجه‌ای لیکرت ارزیابی گردند، که در نهایت تعداد شش متخصص به‌طور کامل به ابزار پژوهش پاسخ دادند. شاخص روایی محتوا برای تک‌تک و مجموع آیتم‌ها از نظر هر دو ملاک، بالای ۰/۷۹ بود که بر اساس نظر یاری^{۱۷} و هم‌کاران (۲۰۱۷)، شاخص روایی محتوای بالای ۰/۷۹، نشان از روایی قابل قبول است [۲۲]. اجرای پژوهش در دو فاز صورت گرفت:

اقدامات فاز یکم

۱- بررسی ادبیات پژوهش، ۲- استخراج اصول انتخاب محتوا [۱۵] و طراحی آیتم برای هر یک از اصول، ۳- بررسی محتوای آموزشی سازمان بهزیستی، مصاحبه با مدیران و کارشناسان ستادی^{۱۸} برنامه و آشنایی با اهداف برنامه، ۴- طراحی نسخه اولیه‌ی ابزار در قالب پرسش‌های کمی و کیفی، ۵- بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی ابزار و نهایی‌سازی آن.

اقدامات فاز دوم

۱- طراحی شیوه جمع‌آوری داده‌ها و انتخاب گروه نمونه، ۲- ارسال ابزار پژوهش به مدرسان منتخب کشوری و متخصصان ازدواج، ۳- استخراج نمره‌ی مطلوب برای هر آیتم با مشارکت طراح برنامه. در این راستا از طراح برنامه خواسته شد در هر آیتم مشخص کند که مدرسان یا متخصصان باید چه پاسخی بدهند تا انتظار ایشان از طراحی برآورده شود؛ در واقع نمره مطلوب، استاندارد و ملاکی برای برنامه است، با در نظر گرفتن شرایط و محدودیت‌های آن، که به عنوان شاخصی برای سنجش نظرات گروه نمونه به کار می‌رود،

¹³ Round

¹⁴ Content Validity Index (CVI)

¹⁵ Clarity

¹⁶ Relevancy

¹⁷ Yari

¹⁸ منظور از ستاد، معاونت مشاوره سازمان بهزیستی کشور است.

¹⁹ Statistical Package for the Social Science (SPSS22)

²⁰ Standard score of correction

²¹ Strauss & Corbin

²² Grounded Theory

²³ Open coding

²⁴ Axial coding

²⁵ Selective coding

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی تفاوت نمرات گروه نمونه با نمره‌ی مطلوب و ایده‌آل و اولویت‌بندی اصلاح

اصل	نمره‌ی مطلوب	معیار اصلاح	اولویت اصلاح	نمره‌ی ایده‌آل	معیار اصلاح	اولویت اصلاح	نمره معیار اصلاح کل	اولویت اصلاح کل
اهمیت	۰/۰۷	۰/۱۵	۵	۱/۰۷	۳/۸۲	۲	۱/۹۹	۴
اعتبار	۱/۳۱	۲/۷۹	۳	۱/۳۱	۴/۶۸	۱	۳/۷۳	۲
علاقه	۱/۱۴	۲/۴۳	۴	۱/۴۸	۵/۲۹	۱	۳/۸۶	۲
سودمندی	۰/۸۳	۱/۷۷	۴	۱/۱۷	۴/۱۸	۲	۲/۹۷	۳
قابلیت یادگیری	۰/۷۰	۱/۴۹	۵	۰/۷۶	۲/۷۱	۳	۲/۱۰	۴
امکان‌پذیری	۰/۱۴	۰/۳۰	۶	۱/۱۴	۴/۰۷	۲	۲/۱۸	۴
ساختار دانش	۰/۴۴	۰/۹۴	۵	۰/۶۹	۲/۴۶	۴	۱/۷۰	۵
میانگین	۰/۶۶			۱/۰۹				
انحراف استاندارد	۰/۴۷			۰/۲۸				

مدرسان در مورد اصول انتخاب محتوای کتاب آموزش پیش از ازدواج محاسبه‌شده. به این صورت که تعداد متخصصان و مدرسانی که نمره ۳ و ۴ به پرسش‌های هر اصل داده‌اند بر تعداد کل پاسخ‌گویان تقسیم‌شده. نتایج این محاسبه در جدول ۳ نشان داده‌شده است.

طبق نظر بزَنو^{۲۶} و هم‌کاران، شاخص روایی محتوای مساوی و بالاتر از ۰/۷۸ قابل‌قبول است [۲۴]. طبق ضریب توافق کل در جدول ۳، متخصصان و مدرسان بر این امر توافق نسبی دارند که محتوای بسته‌ی آموزش پیش از ازدواج، تنها در اصل اهمیت (۰/۸۱=ضریب توافق) مناسب بوده و در سایر اصول، به‌خصوص اصل اعتبار (۰/۴۷=ضریب توافق)، مطلوبیت نسبتاً پایینی دارد.

نتایج این جدول نشان می‌دهد که میانگین تفاوت نمره‌ی گروه نمونه با نمره‌ی مطلوب ۰/۶۶ و انحراف استاندارد آن ۰/۴۷ است. این در حالی است که میانگین تفاوت گروه نمونه با نمره‌ی ایده‌آل ۱/۰۹ و انحراف استاندارد آن ۰/۲۸ است. همچنین، جدول ۲ حاکی از آن است که طبق نمره‌ی معیار اصلاح، تفاوت نمره‌ی گروه نمونه و نمره‌ی مطلوب بر اساس محدوده‌ی نمرات تعیین‌شده در جدول ۱، انجام اصلاحات در اصل اعتبار، در حد بسیار لازم بوده، درحالی‌که بر اساس تفاوت نمره‌ی گروه نمونه و ایده‌آل، انجام اصلاحات طبق اصول اعتبار و علاقه در حد حتمی و طبق اصول اهمیت، سودمندی و امکان‌پذیری، در حد ضروری است. در گام بعد، ضریب توافق گروه‌های متخصصان و

جدول ۳: ضریب توافق گروه‌های نمونه برای اصول انتخاب محتوا

اصل	شماره	پرسش	میانگین کل	انحراف استاندارد	ض.ت. متخصص	ض.ت. مدرس	ض.ت. کل
اهمیت	۱	همانگی با اهداف برنامه	۳/۲	۰/۵			
	۲	رشد توانایی، مهارت و نگرش	۳/۲	۰/۶	۰/۸۵	۰/۷۸	۰/۸۱
	۳	تقویت بعد غیرشناختی	۲/۶	۰/۶			
	۴	کمک به درک تجربیات	۲/۹	۰/۹			
اعتبار	۵	استفاده از منابع معتبر علمی	۲/۸	۰/۹	۰/۶۳	۰/۳۱	۰/۴۷
	۶	نووجدیدبودن مطالب	۲/۵	۰/۵			
	۷	جامع‌ومانع‌بودن مطالب	۲/۷	۰/۸			
علاقه	۸	مطابقت با علایق مخاطبان	۲/۲	۰/۵	۰/۵۳	۰/۶۳	۰/۵۸
	۹	جذابیت ظاهری و بصری	۲/۴	۰/۶			
	۱۰	کنجکاوی و انگیزه‌ی یادگیری مخاطب	۳/۰	۰/۶			
	۱۱	مفیدوسودمندبودن	۳/۲	۰/۷			
سودمندی	۱۲	کاربردی‌بودن	۳/۱	۰/۷			
	۱۳	درک نقش خود در ازدواج	۳/۱	۰/۸	۰/۷۲	۰/۵۷	۰/۶۵
	۱۴	تاثیرگذاری بر کیفیت ازدواج‌ها	۲/۴	۰/۷			
	۱۵	افزایش استقبال از ازدواج	۲/۴	۰/۶			
	۱۶	ارتباط با مسائل و تجربیات روز	۲/۸	۰/۵			

²⁶ Bejnö

قابلیت یادگیری	امکان پذیری	ساختار دانش	معیار		
			۰/۶	۳/۳	۰/۶
۱۷	قابل فهم بودن	۰/۶	۳/۳	۰/۶	
۱۸	توالی منطقی	۰/۸	۳/۲	۰/۸	
۱۹	تناسب با توانایی ذهنی مخاطب	۰/۶	۳/۰	۰/۶	
۲۰	تناسب با آموخته‌های قبلی مخاطبان	۰/۷	۲/۷	۰/۷	
۲۱	تناسب با تفاوت‌های فردی مخاطبان	۰/۷	۲/۶	۰/۷	
۲۲	تمرینی بودن و جلب مشارکت یادگیرندگان	۰/۷	۳/۰	۰/۷	
۲۳	تناسب با مدت زمان کارگاه (۲۴ ساعته)	۰/۸	۳/۰	۰/۸	
۲۴	قابلیت ارائه کوتاه مدت برنامه	۰/۹	۲/۷	۰/۹	
۲۵	تناسب با فضای سیاسی-اجتماعی جامعه	۰/۶	۲/۸	۰/۶	
۲۶	تناسب با ارزش‌ها و فرهنگ حاکم بر جامعه	۰/۷	۲/۸	۰/۷	
۲۷	ارتقای فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی جامعه	۰/۶	۲/۹	۰/۶	
۲۸	تناسب با خزانگی رفتاری و دانشی مخاطبان	۰/۶	۲/۹	۰/۶	
۲۹	پرداختن به مفاهیم کلیدی مرتبط با موضوع	۰/۶	۲/۹	۰/۶	
۳۰	انسجام و پیوستگی مطالب	۰/۶	۳/۱	۰/۶	
۳۱	استفاده از مثال‌ها و شواهد ملموس	۰/۸	۲/۸	۰/۸	

بخش کیفی:

اضافه کردن بخش‌های مربوط به پیش از انتخاب همسر پیش نهاد شد، به نحوی که در عین ارتقای دانش، از مهارت‌آموزی و آزمون‌های روان‌شناختی مرتبط نیز بهره‌گرفته شود. همچنین، بهبود شیوه تدریس محتوا از جمله پرتکرارترین پیش‌نهادهایی بود که مدرسان ارایه دادند. در پاسخ به پرسش ۳۵، بهره‌گیری از منابعی در حوزه‌ی آموزش و مشاوره‌ی پیش از ازدواج و نیز پژوهش‌های معتبر داخلی و خارجی صورت گرفته در این زمینه، بیش از بقیه موارد توصیه شد.

نتایج حاصل از کدگذاری انتخابی به پرسش‌های باز ابزار پژوهش به تفکیک هر پرسش در جدول ۴ ارایه شده است. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که در پاسخ به پرسش ۳۲، حذف بخش‌هایی که قدیمی بوده و از لحاظ استناددهی علمی ضعیف هستند و نیز حذف فصل‌های مربوط به پس از انتخاب همسر، مورد تأکید قرار گرفت. در پاسخ به پرسش ۳۳، به حفظ فصول اول تا پنجم با رعایت توالی موضوعی و مثال‌های مربوطه اشاره شد. در نتایج تحلیل پرسش ۳۴، پرورش دادن و

جدول ۴. کدگذاری انتخابی پاسخ‌های ارایه‌شده‌ی متخصصان و مدرسان به پرسش‌های باز

پرسش ۳۲ حذف مطالب	پرسش ۳۳ حفظ مطالب	پرسش ۳۴ اضافه کردن مطالب	پرسش ۳۵ پیش نهاد منابع مفید
متخصصان			
به روزرسانی و استناددهی صحیح منابع معتبر علمی و دینی	کل کتاب: تناسب توالی موضوعی و مثال‌ها	پیش از انتخاب همسر (دانش، مهارت، آزمون)	منابع مربوط به پیش از ازدواج (آموزش - مشاوره)
انسجام بخشی به مطالب	فصل آشنایی با تأکید بر جذابیت‌ها	انتخاب همسر (دانش، مهارت، آزمون)	منابع مربوط به پیش از ازدواج (آموزش - مهارت)
عدم تأکید بر کلیشه‌های جنسیتی	مبحث نظریه‌های عشق در فصل عشق	ازدواج (دانش، مهارت، آزمون)	کتاب‌هایی با مخاطب عام
مناسب‌سازی فصل عشق و حذف آزمون قصه‌ی عشق	فصل انتخاب همسر	پس از ازدواج (دانش، مهارت، آزمون)	کتاب‌های پایه (انسان‌شناسی - مطالعات خانواده - خویشاوندی)
کوتاه شدن ضرورت آموزش پیش از ازدواج	فصل دوره نامزدی با تأکید بر مراحل ازدواج		
زیرسؤال نبردن ازدواج خویشاوندی	فصل دوره عقد و فصل سال اول زندگی		
مدرسان			
حذف کردن فصل‌های مربوط به پس از انتخاب همسر	فصل ۱ تا ۵	بهبود روش تدریس کتاب	بهره‌گیری از نتایج پژوهش‌های معتبر در ایران و منابع داخلی و خارجی
حذف کردن فصل آشنایی به علت ایجاد چالش بی‌فایده	فصل ۲ با تأکید بر جذابیت و خطاهای دوران آشنایی	نقش عوامل مختلف در آمادگی‌های ازدواج	کتاب‌های تخصصی (خانواده و زوج‌درمانی و مشاوره‌ی پیش از ازدواج)
خلاصه کردن فصل عشق خلاصه کردن بخش ازدواج موفق	فصل ۳ با تأکید بر قصه‌های عشق	دوستی دختر و پسر	کتاب‌های با مخاطب عام پیش از ازدواج (عشق و صمیمیت و آشنایی)
	فصل ۴ با تأکید بر توافق و تفاهم و ملاک‌های انتخاب همسر	آسیب‌های حوزه ازدواج و خانواده	کتاب‌های با مخاطب عام پس از ازدواج (آموزش و مهارت‌آموزی در روابط زناشویی)
		بهره‌بردن از نظریه‌های پرکاربرد روان‌شناسی نکات کلیدی در فرایند ازدواج (آشنایی، نامزدی، عقد، پس از ازدواج)	
	فصل ۱ با تأکید بر ضرورت آموزش پیش از ازدواج		

بحث

هدف از مطالعه حاضر، ارزش‌یابی محتوای برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی کشور است؛ به‌این‌منظور، پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی بر اساس اصول انتخاب محتوا، طراحی و در اختیار مدرسان برنامه و متخصصان حوزه‌ی ازدواج قرار گرفت. نتایج نشان داد اصلاحات لازم در مورد روزآمدی و اعتبار علمی مطالب در حد ضروری بوده و گروه متخصصان و مدرسان، محتوا را از نظر اعتبار در سطح ضعیف و نسبتاً ضعیف ارزیابی کردند. هم‌چنین در بخش پرسش‌های بازپاسخ، متخصصان بر به‌روزرسانی و استناددهی صحیح منابع معتبر علمی و دینی و گروه مدرسان بر بهره‌گیری از نتایج پژوهش‌های معتبر در ایران و منابع علمی داخلی و خارجی تأکید کرده و پیشنهاد دادند که منابع علمی مورد‌استفاده در هر بخش از کتاب ذکر شده و مطالب فاقد پشتوانه علمی و قدیمی از محتوا حذف شود. از این رو، با توجه به تنوع بسته‌های آموزش پیش از ازدواج و نظریه‌های پرکاربرد روان‌شناسی، پیش‌نهاد می‌شود برای بازبینی و اصلاح محتوا، مروری بر منابع معتبر داخلی و خارجی در زمینه‌ی پیش از ازدواج صورت گیرد، مطالب مفید و متناسب با فضای فرهنگی و اجتماعی جامعه استخراج و به‌نحوی که از جامعیت کافی برخوردار باشد، در جهت تدوین محتوای جدید استفاده شود. به‌نظر می‌رسد، تکیه بسیار بر برنامه آمادگی/غنی‌سازی اولسون و چند منبع علمی محدود به‌عنوان الگو، بزرگ‌ترین نقص این بسته آموزشی است و برای رفع آن بهتر است نویسنده تلفیقی خلاقانه و جامع از نظریات پرکاربرد و منابع علمی متعدد با تجربیات تخصصی خود صورت دهد. در این راستا، ریچاردی و گولتی^{۲۷} بیان کردند که استفاده از منابع علمی و به‌روز، از ضروریات برنامه‌های آموزشی است و امکان انجام اقدامات علمی-پژوهشی معتبر و بررسی تأثیرات برنامه را فراهم می‌کند [۲۵]. در واقع، بهره‌گیری از منابع علمی معتبر، اولین پیش‌نیاز در تدوین محتوای آموزشی است [۲۶].

تناسب محتوا با شرایط و ویژگی‌های گروه هدف برنامه و نیز فضای حاکم بر جامعه، توسط متخصصان و مدرسان در سطح نسبتاً ضعیف ارزیابی شد. این مساله را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که احتمالاً محتوای موجود، متناسب با مقتضیات و نیاز جامعه در زمان تدوین (سال ۱۳۸۱) بوده و از آن زمان تاکنون گویی که از قافله‌ی تغییر و تحولات بسیار در امر ازدواج، علایق و رغبت‌های جوانان و فضای فرهنگی و اجتماعی جامعه جامانده است. اطلاعات حاصل از تحلیل بخش کیفی نیز موید این امر است؛ به این صورت که اکثر متخصصان و مدرسان پیش‌نهاد کردند که در بازبینی محتوا، موضوعات و مشکلات جاری جوانان،

تغییرات ازدواج در سال‌های اخیر و آسیب‌های جدید در حوزه‌ی ازدواج شناسایی شود تا مطالب برای مخاطبان ملموس و جذاب‌تر گردد. از جمله مهم‌ترین مواردی که چندین مرتبه به آن اشاره شد، موضوع فضای مجازی و اینترنت و تأثیر آن بر ازدواج است که در محتوای موجود، هیچ اشاره‌ای به آن نشده است؛ بنابراین، از جمله اقدامات مهمی که در بازبینی محتوا باید صورت گیرد، مطالعه و بررسی مسایل و مشکلات فعلی جوانان در حوزه‌ی ازدواج است که می‌تواند در قالب نیازسنجی و مرور منابع علمی انجام شده و با نظر متخصصان مختلف این حوزه تکمیل و با فضای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ... جامعه هم‌خوانی داشته باشد تا به‌این‌ترتیب، جوانان جویای راه‌حل برای مشکلات و دغدغه‌های خود، جذب چنین دوره‌هایی شوند، دانش و مهارت بیش‌تر کسب کنند و آمادگی بهتری برای ازدواج و انتخاب همسر داشته باشند؛ در این حالت است که اهداف ازپیش‌تعیین شده برنامه محقق خواهد گردید. در مورد تناسب محتوا با شرایط، ویژگی‌ها و تفاوت‌های مخاطبان، فودور و ساکاس^{۲۸} در پژوهش خود بیان کردند که در تدوین هر برنامه‌ی آموزشی، باید دانش قبلی مخاطبان در نظر گرفته شود [۲۷]. فیرفیلد^{۲۹} از قابلیت یادگیری به‌عنوان یک نکته مهم در تدوین و ارزیابی محتوای آموزشی یاد کرده و اذعان نمود که آموزش‌گران باید سعی کنند ضمن در نظر گرفتن دانش قبلی فراگیران، همواره موارد جدیدی به آن‌ها آموزش دهند [۲۸]. نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که محتوای آموزشی بهتر است دارای انعطاف‌پذیری کافی نسبت به تفاوت‌های فردی باشد؛ به‌این معنی که برای افراد مختلف با توانایی‌ها، ترجیحات و مهارت‌های فردی متفاوت، کاربرد داشته، مفاهیم آن به‌راحتی قابل‌فهم و یادگیری باشد [۳۱-۲۹]. در پژوهشی دیگر نیز بر اهمیت جامعه در تدوین برنامه‌ی آموزشی تأکید شده است [۳۲]. سپهرنیا و هم‌کاران نیز آموزش را به عنوان سرمایه فرهنگی شناخته و توصیه کردند که آموزش در هر جامعه باید متأثر از فضای اجتماعی- فرهنگی حاکم بوده، موجب ارتقای این فضا شود [۳۳].

از دیگر اصلاحاتی که با توجه به نتایج پژوهش برای بازبینی محتوا دارای اهمیت به‌نظر می‌رسد، اصلاحات مربوط به شیوه‌ی ارائه و آموزش محتواست. بنا به نظر متخصصان و مدرسان، بسیاری از مطالب کتاب گرچه مفیدند، اما عملی نیستند و نحوه کاربرد آن‌ها بیان نشده و صرفاً بر ارائه اطلاعات بسنده شده است. آن‌ها به شیوه‌های بهبود روش تدریس کتاب، از جمله ارائه شواهد و مثال‌های ملموس، بهره‌گیری از روش‌های کاربردی و عملی، استفاده از استعاره برای انتقال مفاهیم،

²⁸ Fodor & Sakas

²⁹ Fairfield

²⁷ Riccardi & Goletti

دید متخصصان نسبت به مدرسان را می‌توان از چند منظر نگریت. یکی این که این امر احتمالاً به مستقیم درگیر نبودن و عدم تجربه‌ی متخصصان در فرایند آموزش اختصاصی برنامه‌ی پیش از ازدواج سازمان بهزیستی برمی‌گردد. مدرسان کشوری برنامه، سال‌هاست متعهد به آموزش این برنامه به گروه‌های هدف متعدد و متفاوتی هستند و احتمالاً نمره‌ی پایین‌تر ارزش‌یابی آن‌ها، واقعی‌تر و حاصل تجربه و ارتباط مستقیم ایشان با گروه هدف اصلی (جوانان در آستانه‌ی ازدواج) و متخصصین و آموزشگران برنامه است. به بیانی دیگر، می‌توان ادعا کرد آن‌چه که در عالم نگارش و مطالعه‌ی کتاب‌ها وجود دارد، با آن‌چه در عمل و در عالم واقعیت به ظهور می‌رسد ممکن است بسیار متفاوت باشد. به نظر می‌رسد موضوع تفاوت میان دانش موجود در کتاب‌ها با عملی‌ساختن آن در جامعه و عالم واقع، معضلی است که همیشه در دانشگاه‌ها وجود داشته است؛ به این صورت که غالباً آموزش در دانشگاه‌ها تا حد انتقال دانش پیش‌می‌رود؛ غافل از این که از یادگیری تا به‌کارگیری دانش فاصله‌ی زیادی است. البته این ضعف متوجه سازمان‌های اجرایی از جمله سازمان بهزیستی هم هست که با ارتباط محدود با دانشگاه، به فاصله‌ی بیش‌تر میان فضای اجرا و فضای دانشگاه‌ها دامن می‌زنند؛ از این جهت که برنامه‌هایی با این سطح از گستردگی و اهمیت را در سطح کشور طراحی و اجرا می‌کنند، اما به‌خوبی آن را به دانشگاه‌ها، متخصصین و دانشجویان معرفی نکرده و آنان را کم‌تر درگیر طراحی، اجرا، ارزشیابی و ... می‌کنند. این مسئله در درجه اول به ضرر دانشگاهیان است؛ زیرا داده‌هایی با این حجم از گستردگی و ارزش علمی را از دست داده و ناچارند برای انجام فعالیت‌های علمی و پژوهشی، غالباً اقدامات کوتاه مدت و آزمایش‌نشده اجرا کنند و دست‌آوردهای علمی و پایان‌نامه‌ی آن‌ها سودمندی و کاربرد اجتماعی کمی داشته و نهایتاً آرشیو کتابخانه‌ها را تکمیل نماید. در درجه بعدی به ضرر سازمان‌ها است که به علت درگیر بودن در فعالیت‌های اجرایی و حجم سایر کارها، از به‌روزرسانی علمی و غنی‌کردن چنین برنامه‌های سودمندی غافل می‌شوند و مستندات و شواهد علمی قوی به‌عنوان پشتوانه‌ی سال‌ها اجرا و مرجعی برای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری تولید نمی‌کنند. از سوی دیگر، مطلوبیت پایین‌تر محتوا از دید مدرسان در اصول اعتبار و سودمندی می‌تواند در اثر تعدد برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی باشد که منجر به تکراری شدن و قدیمی به‌نظر رسیدن برنامه و احساس نیاز به نو و جدید بودن و اعمال تغییرات در آن شده است. از جمله پرتکرارترین پیش‌نهادهایی که متخصصان و مدرسان در بخش سوالات به‌منظور بازبینی و ارتقای

تمرینی و مشارکتی بودن مطالب تاکید کرده و با اشاره به مطالب پراکنده و تفاسیر طولانی در هر بخش از کتاب، پیش‌نهاد دادند که با انسجام‌بخشی و حذف مطالب غیرضروری، به پیکربندی کلی کتاب سروسامان داده شود. یافته‌ها نشان از این واقعیت دارد که محتوا از نظر آرایه مثال‌ها و شواهد ملموس، پرداختن به مفاهیم کلیدی و پایه مرتبط با موضوع و جذابیت ظاهری و بصری، در وضعیت نسبتاً ضعیفی قرار دارد که موید نظرات متخصصان و مدرسان در بخش پرسش‌های باز است. طراحی روش تدریسی که مهارت‌آموزی مخاطبان را در کنار ارتقای دانش آنان برنامه‌ریزی کرده باشد، از دیگر تاکیدات متخصصان و مدرسان بود، به‌نحوی که در کارگاه و یا حتی با مطالعه‌ی کتاب، فضایی برای افراد فراهم شود که کاربرد دانش آموخته‌شده را درک نمایند و در این امر، توانایی لازم را به دست آورند؛ بنابراین طراحی بازی‌ها، تصویرسازی، تکنیک بازی نقش، شواهد و مثال‌های کاربردی از زندگی روزمره افراد و یا طراحی کتاب کار با آرایه‌ی فعالیت‌هایی برای هر موضوع می‌تواند در انتقال بهتر مطالب و بهبود روش تدریس، تاثیر به‌سزایی داشته باشد. ضمن توجه به جذابیت محتوا، روش تدریس و فضای کارگاه، جذابیت ظاهری و بصری کتاب نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. در تدوین هر محتوایی باید به جذابیت ظاهری و بصری، از جمله کیفیت صفحه‌آرایی و زیباسازی ظاهری، بهره‌گیری از تصاویر مرتبط با محتوای کتاب و تناسب تعداد تصاویر و حجم محتوا توجه شود. در این راستا، دشتی در پژوهش خود به این نکته اشاره کرده که با توجه به امکانات فراوان و فناوری‌های جدید، انتظار می‌رود طراحی و تدوین کتاب‌های آموزشی، خلاقانه و جذاب باشد و در آثار آموزشی این نکته مهم در نظر گرفته شود که ویژگی‌های ظاهری و گرافیکی مسئله مهمی است و بایستی با حساسیت و توجه مورد ارزیابی قرار گیرد [۳۴]. به‌کارگیری تصاویر در کتاب‌های آموزشی فوایدی دارد، از جمله ایجاد انگیزه‌ی مطالعه، جلب توجه و دقت به مطالعه‌ی متن، افزایش یادگیری و تسهیل یادآوری، تقویت سواد و دانش دیداری فراگیر، کاهش زمان لازم جهت مطالعه متن و کاهش خستگی و کسالت حین مطالعه [۳۵].

یکی دیگر از نتایج مهم به‌دست آمده، اختلاف ضریب توافق متخصصان و مدرسان در اصل اعتبار و سودمندی است. به این صورت که متخصصان نمره‌ی بسیار بالاتری را به این اصول اختصاص داده و محتوا را در اصول یادشده، نسبتاً خوب ارزیابی کردند. این در حالی است که پایین‌ترین ضریب توافق مدرسان، مربوط به اصول اعتبار و سودمندی است و محتوا را در اصول مذکور نسبتاً ضعیف ارزیابی کردند. مطلوبیت بالاتر محتوا از مجله تحقیقات نظام سلامت حکیم

محدودیت‌های پژوهش

انتخاب متخصصان ازدواج تنها در محدوده استان تهران می‌تواند به‌عنوان محدودیت این پژوهش در نظر گرفته شود؛ به این جهت که تا حدودی امکان لحاظ کردن تفاوت دیدگاه‌های فرهنگی را در ارزش‌یابی محتوای برنامه کاهش داده است. همچنین، ضیق وقت گروه نمونه، علی‌الخصوص متخصصان ازدواج، امکان مصاحبه‌ی حضوری و بحث بیشتر درخصوص هر یک از پرسش‌های باز پژوهش را از پژوهشگر گرفت.

پیش‌نهادهای پژوهش

با توجه به تنوع فرهنگی کشور، به منظور بررسی دقیق‌تر تناسب محتوا با فضای فرهنگی جامعه، متخصصان ازدواج در سایر استان‌های کشور در ارزش‌یابی مشارکت داده شوند و همچنین مصاحبه‌ی ساختاریافته‌ای به‌صورت حضوری با افراد نمونه صورت گیرد.

تشکر و قدردانی

مقاله‌ی حاضر مستخرج از پژوهشی با عنوان «تدوین مدل مفهومی ارزش‌یابی چندسطحی برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی کشور به‌منظور بازیابی و ارزیابی مدل اجرایی مناسب» بود که بنا به نیاز و سفارش معاونت مشاوره و امور روان‌شناختی سازمان بهزیستی کشور (کارفرما) و با نظارت دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، در قالب رساله‌ی دکتری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج اجرا شد.

از جناب آقایان مهدی میرمحمدصادقی (طراح برنامه)، بهزاد وحیدنیا (معاون مشاوره و امور روان‌شناختی سازمان بهزیستی کشور)، حسن زحمتکش (رئیس مرکز ملی راهبری و توسعه‌ی سلامت روان سازمان بهزیستی)، دکتر کامران جعفری‌نژاد و خانم‌ها مریم رضایی آقاجان (کارشناسان ستادی برنامه) و پاتنه‌آ کریمی (کارشناس مرکز ملی راهبری و توسعه سلامت روان) و همچنین کارشناسان محترم استانی دفتر مشاوره و امور روان‌شناختی سازمان بهزیستی، به‌سبب فراهم‌ساختن مقدمات و رفع موانع فنی و اجرایی این پژوهش و هموارسازی مسیر حرکت آن تشکر و قدردانی به‌عمل می‌آید. همچنین، از متخصصان ازدواج (آقایان به ترتیب حروف الفبا: دکتر خدابخش احمدی، دکتر محمدحسین آسایش، دکتر فرشاد بهاری، دکتر محمد خدایاری‌فرد، دکتر حمید فرزادی، دکتر علی‌نقی فقیهی، دکتر یاسر مدنی، دکتر هومن نامور و خانم‌ها: دکتر سیمین حسینیان و شهربانو قهاری) و مدرسان کشوری برنامه (آقایان به ترتیب حروف الفبا: دکتر شاهپور احمد خویی، عباسعلی اویسی، داوود بهزاد، سیدحسن تقوی، حسن حاجی‌پور، مجید درویشی، مهرداد دشتی،

محتوای موجود مطرح کردند بدین شرح است: فصول پنجم تا هفتم که مربوط به نامزدی، عقد و سال اول زندگی مشترک است از کتاب حاضر حذف و به محتوای مربوط به آموزش زندگی خانواده اضافه گردد؛ به عبارت دیگر، مطالب اختصاصاً در مورد پیش از ازدواج و انتخاب همسر باشد. موضوعاتی چون ارتباطات در فضای مجازی، رابطه‌ی شخصیت (نظریه‌های شخصیت، انواع آزمون‌های شخصیت و اختلالات شخصیت) و انتخاب همسر، تمایز میان مشاوره و آموزش پیش از ازدواج، مهارت‌های لازم برای روابط پیش از ازدواج مثل گفتگوی موثر، خودشناسی، خودآگاهی، کنترل خشم، انتقاد کردن و... در محتوای موجود گنجانده شود. همچنین، آزمون‌ها و پرسش‌نامه‌های متناسب با موضوع کتاب، مثل پرسش‌نامه‌ی انتظار از ازدواج، آمادگی برای ازدواج و شخصیت‌شناسی به افراد معرفی شود و یا در صورت امکان، در کتاب از آن‌ها استفاده شود. بررسی و بهره‌گیری از رویکردهایی هم‌چون روابط ابژه، واقعیت‌درمانی، طرحواره درمانی، پذیرش و تعهد، نظریه دل‌بستگی، تصویرسازی ارتباطی (ایماگوتراپی) و گاتمن از دیگر پیش‌نهادهای اکثر افراد گروه نمونه بود.

نتیجه‌گیری

محتوای برنامه‌ی آموزش پیش از ازدواج سازمان بهزیستی از منظر متخصصان و مدرسان برنامه، نیازمند اصلاحاتی برای ادامه اجرای آن در کشور است. این اصلاحات بهتر است با تمرکز بر روزآمدی و اعتبار علمی مطالب، تناسب محتوا با شرایط و ویژگی‌های گروه هدف برنامه، تناسب با فضای حاکم بر جامعه و نیز روش تدریس مدرسان صورت گیرد. ارتباط با دانشگاه‌ها و انجمن‌های علمی و همچنین انجام پروژه نیازسنجی آموزشی از مهم‌ترین پیش‌نهادهای کاربردی در راستای انجام این اصلاحات است.

کاربرد در تصمیم‌های مرتبط با سیاست‌گذاری در نظام سلامت

کیفیت ازدواج تأثیراتی قوی بر سلامت روانی و جسمانی افراد دارد. یکی از مولفه‌های موثر در ارتقای این کیفیت، توانمندی در انتخاب همسر مناسب است. در این راستا، یک استراتژی کاربردی می‌تواند آماده‌سازی و افزایش آگاهی و دانش افراد از طریق آموزش باشد. هراندازه این آموزش‌ها به لحاظ محتوایی غنی‌تر بوده و به گروه هدف بهتر انتقال یابند، احتمال این‌که افراد همسر مناسب‌تری را انتخاب کرده و ازدواج موفق‌تری را تجربه کنند، بیش‌تر است؛ در این شرایط می‌توان شاهد کاهش درصد ابتلا به بیماری‌های روان‌تنی متأثر از تنش و تأثیرات منفی ازدواج‌های ناموفق یا طلاق بود.

هادی) به‌جهت هم‌کاری علمی، ارزش‌یابی محتوای برنامه از طریق پرسش‌نامه و آرایه‌ی نظرات ارزشمند و کاربردی جهت پیش‌برد هرچه باکیفیت‌تر طرح سپاسگزاری می‌شود.

حسینعلی دهقانی‌زاده، حسن رحمانی‌شمس، سیدحسین شفیعی، محمدعلی صادقی‌پور، علی‌رضا عالم‌گیر، خسرو محمدی، حمیدرضا محمودیان، مسعود هنربخش و خانم‌ها دکتر: کیانوش امینی، فرشته نگرایی و سعیده

References

- 1- Jahanfar SH & Mollae-nejad M. Sexual Disorders textbook. 2nd ed. Tehran: Jameh negar; 2017: 7-8. (in persian)
- 2- Boehme R R. (dissertation). Assessment of the Impact of the Premarital Interpersonal Choices and Knowledge (PICK) Program on Adolescents. Logan: Utah state university; 2017: 11.
- 3- Marks J P. (dissertation). Christian Premarital Training in the Local Church Setting: A Study of the Effectiveness of the SYMBIS Model in Reducing Divorce and Producing Stable and Satisfying Martial Relationships. Lynchburg: Liberty University; 2007: 28.
- 4- Bostani Khaledi Z & Simbar M. Challenges of Premarital Education Program in Iran. Journal of Holistic Nursing and Midwifery 2017; 27(1): 9-18.
- 5- Brown S L. Marriage and child well-being: Research and policy perspectives. Journal of Marriage and Family 2010; 72(5): 1059-1077.
- 6- Myrick M, Hercik J, Patterson P. Relationships matter: Strengthening vulnerable youth. 1th edition. Virginia: National Healthy Marriage Resource Center; 2010: 10.
- 7- Sparks A, Lee M & Spjeldnes S. Evaluation of the high school relationship curriculum connections: Dating and emotions. Child and Adolescent Social Work Journal 2012; 29(1): 21-40.
- 8- Office for the Prevention of social damages. Executive Order of Pre-Marriage education program. National Welfare Organization: Iran, Tehran. 2007: 2. (in Persian)
- 9- Deputy of Consultation and Psychological Affairs. Handbook of allocation of the budget of the Welfare Organization of Iran in 2017. National Welfare Organization: Iran, Tehran. 2018: 4-5. (in persian)
- 10- Mirmohammad-sadeghi M. Premarriage education. Mashhad. Beh-nashr (Astan Qods Razavi); 2016: 13-19. (in persian)
- 11- Olson DH, Olson AK & Larson PJ. Prepare-Enrich program: Overview and new discoveries about couples. Journal of Family & Community Ministries 2012; 25: 30-44.
- 12- Olson DH. Prepare-enrich. [Cited 2019 August 20]. Available from https://www.prepare-enrich.com/webapp/pecv/home/template/Display Secure Content.vm?id=pecv*home*home-page.html
- 13- Beasley S F, Farmer S, Ard N, & Nunn-Ellison K. Systematic Plan of Evaluation Part I: Assessment of End-of-Program Student Learning Outcomes. Teaching and Learning in Nursing 2018; 13(1): 3-8.
- 14- Performance Management Office. Pathology of the activities and programs of the Deputy Director of Consultation and Psychological Affairs of the National Welfare Organization. National Welfare Organization: Iran, Tehran. 2016: 6-8. (in persian)
- 15- Karimi S, Nasr A, Sharif M. University challenges in compiling of the suitable content with competencies of lifelong learner, research in curriculum planning 2016; 13(50): 14-26. (in persian)
- 16- Malki H. The introduction to the method for university textbook design and compilation. Tehran: samt; 2005. (in persian)
- 17- Fawcett E B, Hawkins A J, Blanchard V Z & Carroll J S. Do premarital education programs really work? A meta-analytic study. Family Relations 2010; 59(3): 232-239.
- 18- Aghdak P, Majlesi F, Zeraati H & Eftekhar A. H. Reproductive health and educational needs among pre-marriage couples. Payesh 2009; 8(4): 379-385. (in persian)
- 19- Nameni F, Yousefzadeh S, Golmakani N, Najaf Najafi M, Ebrahimi M & Modares Gharavi, M. Evaluating the effect of religious-based sex education on sexual function of married women. Evidence Based Care 2014; 4(2): 53-62.
- 20- Motaghi Z, Keramat A, Damghanian M, Gorgani N & Mortazavi F. Couples' and counselors' perspectives towards pre-marriage counseling program: A qualitative study. Payesh 2017; 16 (2): 191-199. (in perian)
- 21- Mehrolhassani M H, Yazdi-Feyzabadim V & Rajizadeh A. Evaluation of Pre-Marriage Counseling Program in Iran: A Narrative Review of Structural, Procedural, and Outcome Dimensions. EBHPME 2018; 2(2): 208-25.
- 22- Parhizgar O, Esmaelzadeh-Saeieh S, Kamrani M, Rahimzadeh M & Tehranizadeh M. Effect of premarital counseling on marital satisfaction. Shiraz E Medical 2017; 18(5). (in persian)
- 23- Yari S, Pouyakian M, Jafari M. J, Alipour A, & Varmazyar S. Preparation and psychometry of a safety assessment questionnaire for urban gas stations. Safety Promotion and Injury Prevention 2017; 5(3): 169-180.
- 24- Belgrave LL, Seide K. Grounded theory methodology: principles and practices. 1th edition. Singapore: Springer; 2019: 1-8.
- 25- Bejnö H, Roll-Pettersson L, Klintwall L, Långh U, Odom SL, Bölte S. Cross-Cultural Content Validity of the Autism Program Environment Rating Scale in Sweden. Journal of autism and developmental disorders 2019; 15;49(5):1853-62.
- 26- Riccardi P, Goletti C. How to build an educational bridge. Nature nanotechnology. 2017 Nov 7;12(11):1104.
- 27- Abolfathi Momtaz Y, Delbari A, Sahaf R, Roustaei S, Hosseiny R S, Ramshini M. Content and Citation Analysis of Articles Published in Iranian Journal of Aging, 2006-2015. Salmand: Iranian Journal of Ageing. 2017; 12 (2) :208-219 (in Persian)
- 28- Fodor J & Sakas W. Learnability. In: Ian Roberts (ed.). The Oxford Handbook of Universal Grammar. Oxford: U.K; 2017: 1-34.
- 29- Fairfield P. Teachability and Learnability: Can Thinking be

- Taught?. 1th edition. New York: Routledge; 2016: 42-43.
- 30- Al-Azawei A, Serenelli, F & Lundqvist K. Universal Design for Learning (UDL): a content analysis of peer reviewed journals from 2012 to 2015. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning* 2016; 16(3): 39-56.
- 31- Little CA, Kearney KL & Britner PA. Students' Self-Concept and Perceptions of Mentoring Relationships in a Summer Mentorship Program for Talented Adolescents. *Roeper Review* 2010;32(3): 189-199.
- 32- Ahmad F, Beyene W, Giannoumis GA. Comparative Evaluation of Accessibility and Learnability of Learning Management Systems: Case of Fronter and Canvas. *Communications in Computer and Information Science* 2018; 85(1): 3-9.
- 33- Lewallen TC, Hunt H, Potts-Datema W, Zaza S, Giles W. The whole school, whole community, whole child model: A new approach for improving educational attainment and healthy development for students. *Journal of School Health* 2015; 85(11):729-39.
- 34- Sepehrnia R, Delavar A & Salehi A. study of the relationship between education and promotion of cultural capital in Iran. *Educational psychology* 2016; 11(38): 1-28.(in persian)
- 35- Dashti M. How do we evaluate textbooks?. *Roshd javaneh* 2017; 57: 34-49. (in persian)
- 36- Niknafas S, Aliabadi kh. Content Analysis and Its Role in Educational Process and in Designing Textbooks. *Global media journal* 2013; 8 (2): 124- 150. (in persian)

Content Evaluation of the Pre-marriage Education Program Provided by the State Welfare Organization of Iran: The Perspective of Marriage Experts and Educators

Pegah Goodarzi¹, Shahram Vaziri^{2*}, Saeed Akbari Zardkhaneh³

¹Ph.D. Student, Department of Health Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

²Associate Professor of Clinical Psychology, Department of Clinical Psychology, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

³Assistant Professor of Assessment & Measurement, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Abstract

Introduction: Choosing appropriate content is one of the important issues in developing a curriculum and, at the same time, a solution to solve the associated problems. The present study evaluated the content of the pre-marriage education program provided by the State Welfare Organization of Iran to revise and update the program.

Methods: This is an applied, descriptive-survey, and mixed-method study. The statistical sample consisted of 25 marriage experts and 22 educators of the pre-marriage education program that were selected by a non-random purposive sampling method. The research instrument was created according to content selection principles. It had 31 items, answered on a four-point Likert scale, and four open-ended questions. The content validity index was above 0.79 for each item and whole items.

Results: Based on the standard score of correction, the principles of validity and interest, utility, learnability and feasibility and significance, and finally the knowledge structure had priorities of 2, 3, 4, and 5, respectively, for content correction. The inter-rater reliability score of the expert and educator groups was 0.68 on the utility of the program. Also, the selective coding of the open-ended questions showed the values of 9, 11, 10, and 8, respectively, for questions about deleting content, preserving content, adding content, and suggesting a scientific resource.

Conclusion: The results indicated that the quality of the content could improve by focusing on updating and scientific validation of the content, fitting the program content with requirements and characteristics of the target group, fitting the content with the community atmosphere, and choosing an appropriate method of teaching. Also, according to the inter-rater reliability score, it can be concluded that the content has the highest and lowest levels of suitability in terms of significance and interest, respectively.

Keywords: Evaluation; Content Selection; Pre-marriage Education

Please cite this article as follows:

Goodarzi P; Vaziri SH; Akbari-Zardkhaneh S. Content Evaluation of the Pre-marriage Education Program Provided by the State Welfare Organization of Iran: the Perspective of Marriage Experts and Educators. *Hakim Health Sys Res.* 2019; 22(4): 308-318.

*Corresponding Author: Associate Professor of Clinical Psychology, Department of Clinical Psychology, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran. Tel: +98-9121459303, Email: shahram.vaziri@gmail.com